

Інформація в інших галузях права

УДК 004.8:343.22+343.412

РАДУТНИЙ О.Е., доктор філософії (Ph.D.) з юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права № 1
Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК СУБ'ЄКТ ЗЛОЧИНУ

Анотація: В статті досліджуються питання про можливість визнання штучного інтелекту (електронної особи) суб'єктом кримінально-правових відносин та суб'єктом злочину, потенційних інформаційних та інших загроз з боку штучного інтелекту, можливість збереження контролю на останнім, зв'язок інформаційної безпеки з дослідженнями штучного інтелекту та їх результатами.

Ключові слова: штучний інтелект, об'єкт робототехніки, суб'єкт злочину, електронна особа, заходи кримінально-правового характеру щодо електронних осіб, криптовалюта, Великі Дані.

Summary: The article deals with the possibility of recognition for the artificial intelligence (electronic person) as a subject of criminal and legal relations and as a subject of a crime, potential information and other threats on the part of the artificial intelligence, maintaining control over it, link between information security and studies of artificial intelligence and their results.

Keywords: artificial intelligence, object of robotics, subject of crime, electronic person, criminal law measures for electronic persons, crypto currency, Big Data.

Аннотация: В статье рассматриваются вопросы возможности признания искусственного интеллекта (электронного лица) субъектом уголовно-правовых отношений и субъектом преступления, потенциальных информационных и иных угроз со стороны искусственного интеллекта, сохранения контроля над ним, связи информационной безопасности с исследованиями искусственного интеллекта и их результатами.

Ключевые слова: искусственный интеллект, объект робототехники, субъект преступления, электронное лицо, меры уголовно-правового характера по отношению к электронным лицам, криптовалюта, Большие Данные.

Постановка проблеми. В теорії кримінального права прийнято описувати фізичну особу в якості суб'єкта злочину та її суспільно небезпечну поведінку за допомогою наступних ознак, які одночасно можуть бути пов'язані як з об'єктивною, так і з суб'єктивною стороною злочину: 1) здатність усвідомлювати фактичну сторону; 2) здатність усвідомлювати суспільну небезпечність свого діяння та його наслідків; 3) можливість за конкретних умов здійснення певного вибору між різними варіантами та здатність керувати своєю поведінкою (волимість діяння). М.І. Бажанов визначав волимість як здатність керувати своїми діями [10].

До цього часу всі інші істоти вважалися і вважаються такими, що знаходяться на нижчому по відношенню до людини рівні інтелектуального розвитку, тому питання про визнання їх суб'єктами злочину в площині вітчизняного законодавства не набувало відповідної актуальності. Крім того, триває дискусія щодо можливості визнання суб'єктом злочину юридичної особи, але попри очевидність вирішення цього питання, позитивне його розв'язання вимагатиме внесення системних змін і перегляду окремих усталених положень на рівні теорії кримінального права.

Між тим, можливість створення штучного інтелекту (Artificial Intelligence, скорочено AI), який дорівнює інтелекту людини або перевищує його, є доволі реальною та такою, що може бути досягнута у найближчому майбутньому, у найближчі десятиріччя. Це неминуче викличе необхідність певного переосмислення змісту та ознак поняття суб'єкта злочину.

Результати аналізу наукових публікацій. Дослідженню особливостей феномену суб'єкта злочину було присвячено належну увагу у працях таких вчених, як П.П. Андрушко, Т.М. Арсенюк, М.І. Бажанов, В.М. Бурдін, В.Д. Вознюк, Н.О. Гуторова, В.В. Ємельяненко, О.В. Зайцев, М.Й. Коржанський, М.І. Панов, Є.Л. Стрельцов, В.В. Сташис, В.Я. Тацій, В.І. Тютюгін, В.В. Устименко, М.І. Хавронюк та багатьох інших, питанням інформаційної безпеки в аспекті кримінального права – в роботах Д.С. Азарова, В.І. Борисова, В.М. Брижко, В.К. Грищука, М.В. Карчевського, Є.В. Лащука, С.Я. Лихової, А.А. Музики, В.О. Навроцького, В.Г. Пилипчука, Н.А. Савінової, П.Л. Фріса, В.Б. Харченко та інших, але через свою складність зазначені питання потребують подальшого дослідження.

Метою статті є дослідження ознак штучного інтелекту у співвідношенні до ознак суб'єкта злочину, можливості визнання штучного інтелекту (електронної особи) суб'єктом кримінально-правових відносин та суб'єктом злочину, аналіз окремих потенційних інформаційних та інших загроз з боку штучного інтелекту, можливості та необхідності збереження контролю над останнім, зв'язку інформаційної безпеки з дослідженнями штучного інтелекту та їх результатами.

Виклад основного матеріалу. Здатність фізичної особи як суб'єкта злочину усвідомлювати фактичну сторону означає, що зазначена особа, хоча б у загальних, але достатніх рисах, розуміє хто вона є, де знаходиться, що зараз відбувається і які дії або бездіяльність вона вчинює. Відсутність розуміння зазначених обставин викликають необхідність з'ясувати стан психічного здоров'я цієї особи, чи є вона осудною або ні.

Таке усвідомлення є передумовою можливості здійснити оцінку своєї поведінки з точки зору прийнятої моралі та нормативних приписів: чи є її дії або бездіяльність суспільно корисними, нейтральними, або небезпечними. У останньому випадку здатність до вказаної самооцінки є підставою для кримінально-правового докору згідно до положень ст.ст. 18, 19 КК України.

Можливість за конкретних умов здійснювати вибір між різними варіантами своєї поведінки означає, перш за все, що такий вибір існує (завдати удару або утриматися від нього) на відміну від альтернативного розвитку подій (напр., коли особа, яка випадково втратила рівновагу, позбавлена можливості обрати варіанти поведінки між тим, щоб не піддаватися силі тяжіння та застигнути у повітрі, або тим, щоб надати перевагу падінню). Можливість здійснення вибору та його реалізація утворюють обставину, яку прийнято іменувати волимість діяння. За її відсутності особа не підлягає кримінально-правовому докору (напр., не тягне кримінальної відповідальності спричинення тілесних ушкоджень особою, яка несподівано втратила рівновагу та впала на потерпілого).

Всі інші істоти, з якими сьогодні людина поділяє середовище свого існування, знаходяться поза увагою кримінального права саме в якості суб'єкта злочину, не зважаючи на те, чи здатні вони усвідомлювати фактичну сторону (напр., собака, що надісланий командою свого власника на спричинення ураження іншій особі, напевно розуміє, що відбувається справжня атака на ворога, а не цікава гра), здатні усвідомлювати суспільну небезпечність (або, як найменш, небажаність) свого діяння (напр., собака, який без команди атакує перехожого, пам'ятає через багато численні повторення, що буде підданий покаранню з боку свого володаря за таку небажану для останнього поведінку), чи є у них можливість за конкретних умов здійснення певного

вибору між різними варіантами та чи здатні вони керувати своєю поведінкою. Можливо, що такий традиційний підхід в якості свого підґрунтя, крім іншого, має на рівні підсвідомості та загальних архетипів поведінки визнання людини найвищою істотою серед інших живих істот.

Але так було не завжди і, що найбільш цікаво, є вже не всюди. Щодо давнього та близького минулого достатньо лише пригадати відомі факти, коли раб чи то у Давньому Римі, чи в колоніальній Америці не розглядався в якості рівної людської істоти, а був лише знаряддям (біологічним засобом праці), що не має власних прав та свобод (до речі, останні прояви расової сегрегації ще мали місце у цивілізованих країнах, зокрема – у США, в нещодавні 1950 – 1960 рр.). З іншого боку, не тільки людей визнають вільними істотами, носіями прав і свобод: несподівано для загальної більшості спостерігачів в Індії нещодавно законодавчо визнано дельфінів “особистостями, які не відносяться до людського роду”, у зв’язку з чим вони повинні мати свої власні особливі права, а з їх використанням заборонено заходи у дельфінаріях, акваріумах, океанаріумах тощо [12].

У свою чергу Європейський парламент прийняв на розгляд проект резолюції про правовий статус роботів як “електронної особистості (електронної особи)” [9]. Проект Резолюції передбачає наділення роботів статусом “електронної особистості”, яка має специфічні права та обов’язки. Вказана Резолюція має на меті регулювання правового статусу роботів у суспільстві людей [14]. Актуальність цього питання полягає у тому, що дедалі складніше буде визначати особу (сьогодні це поки що розробник або користувач певного об’єкту робототехніки), яка повинна нести відповідальність за дії з боку штучного інтелекту, наприклад, щодо програмного забезпечення з відкритим початковим кодом (коли його розробниками, або тими, хто його вдосконалює, є невизначена кількість осіб), або відносно штучного інтелекту, який сам себе усвідомлює, наділений здатністю до роздумів про себе та оточуючий світ, самонавчання та самовдосконалення, дбає про власне самозбереження та отримання необхідних ресурсів, має здібності до творчої діяльності, приймає самостійні виважені рішення тощо.

Тому замість того, щоб розташувати штучний інтелект серед вже відомих категорій (фізичні особи, юридичні особи, тварини, речі та інші суб’єкти та об’єкти), пропонується створення нової категорії “електронних осіб” як більш доцільної [18].

Наділення штучного інтелекту статусом “електронної особи”, скоріш за все, не повинне зустріти заперечень та неприйняття у сфері кримінально-правових відносин. Адже не викликає дискусій факт визнання юридичної особи суб’єктом численних правовідносин, в тому числі кримінально-правових. І хоча донедавна вважалося, що юридична особа діє не самостійно, а лише через своїх представників, які врешті-решт і повинні нести кримінальну відповідальність за свої суспільно небезпечні дії або бездіяльність та їх наслідки, але внесенням відповідних змін у КК України було дещо змінено традиційні акценти і нормативно закріплено можливість застосування до юридичної особи заходів кримінального-правового характеру (штраф, загальна конфіскація майна, ліквідація) на підставі положень ст.ст. 96-3, 96-4, 96-6 Розділу XIV-1 “Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб” КК України внаслідок вчинення її уповноваженою особою від імені та в інтересах певної юридичної особи будь-якого із злочинів, передбачених у ст.ст. 209 і 306, ч.ч. 1, 2 ст. 368-3, ч.ч. 1, 2 ст. 368-4, ст.ст. 369, 369-2 КК України, або незабезпечення виконання покладених на її уповноважену особу законом або установчими документами юридичної особи обов’язків щодо вжиття заходів із запобігання корупції, що призвело до вчинення будь-якого із злочинів, передбачених у ст.ст. 209 і 306, ч.ч. 1, 2 ст. 368-3, ч.ч. 1, 2 ст. 368-4, ст.ст. 369, 369-2 КК України, або у випадку вчинення її уповноваженою особою від

імені юридичної особи будь-якого із злочинів, передбачених ст.ст. 258 – 258-5 КК України, або вчинення її уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи будь-якого із злочинів, передбачених ст.ст. 109, 110, 113, 146, 147, ч.ч. 2 – 4 ст. 159-1, ст.ст. 160, 260, 262, 436, 437, 438, 442, 444, 447 КК України.

Тому, аби не застосовувати наукове ворожіння [17], вбачається доцільним у кожному випадку зустрічі з чимось новим та(або) несподіваним докладати певних розумових зусиль, покласти край відштовхуванню нових ідей, припинити блокувати свою свідомість від сприйняття фактичних явищ, утриматися від спокуси підміни всього незрозумілого на зручні стереотипи.

Таким чином, доволі прогнозованою вбачається поява в КК України розділу під номером XIV-2 і умовною назвою “Заходи кримінально-правового характеру щодо електронних осіб”, якщо останніх не буде визнано суб’єктом злочину з усіма наступними правовими наслідками такої системної зміни.

Питання щодо можливості визнання суб’єктом злочину вказаної електронної особи або штучного інтелекту виглядає більш провокаційним та революційним. Але у вільній науковій дискусії ніщо не повинно заважати дослідженню будь-якої теоретичної моделі. Отже, відкинемо стереотипи і спробуємо здійснити неупереджений аналіз цього питання.

Спочатку слід звернути увагу на сучасний стан розробок та розвитку штучного інтелекту, а також ті властивості, якими він вже наділений, або буде наділений у найближчому майбутньому.

Сьогодні штучний інтелект використовують в алгоритмах, які фільтрують фоновий шум у слухових апаратах, підказують водіям вірний напрямок руху за навігаційними картами, здійснюють пропозиції споживачам на підставі аналізу їх попередніх замовлень, пропонують новини та аналітичні огляди певної спрямованості на підставі аналізу Великих Даних, підтримують процес прийняття рішень щодо лікування онкологічних захворювань молочної залози, підбирають варіанти лікування та розшифровують електрокардіограми. Крім промислових роботів, існують вже роботи-хірурги, які приймають рішення більш впевнено та ефективно, ніж лікарі – фізичні особи – початківці [4].

Системи розпізнання обличчя людини, мовних, текстових та відеоматеріалів, що побудовані на базі штучного інтелекту, вже є доволі розвинутими і використовуються у багатьох країнах світу. Автоматична ідентифікаційна система вдало працює у Держдепартаменті США, з її допомогою під час видачі віз обробляється більше семідесяти п’яти мільйонів фотографій на рік. Автоматичне доведення математичних теорем та розв’язання рівнянь стали звичайною процедурою для виробників мікропроцесорів під час перевірки поведінки схеми перед її випуском у виробництво. Складні програми календарного планування та тарифікації використовуються у системах бронювання авіаквитків та контролю складських залишків тощо.

Штучний інтелект у перегонах озброєнь досяг таких висот, що відома міжнародна неурядова організація Amnesty International вже почала вимагати від урядів всіх країн заборони розробки роботів-вбивць, які базуються на нових технологіях. За даними Bureau of Investigative Journalism (“Бюро журналістських розслідувань”), в результаті використання безпілотників в період між 2004 та 2013 роками було вбито від 2500 до 3500 осіб, в тому числі мирних жителів і дітей, і більше ніж тисячі завдано поранення [3].

За повідомленням Агенції з перспективних оборонних науково-дослідницьких розробок США (Defense Advanced Research Projects Agency in the United States, DARPA) програма DART у галузі планування та постачання, яка була використана під час

операції “Буря у пустелі”, повністю виправдала тридцятирічне фінансування Міністерством оборони досліджень у галузі штучного інтелекту [6].

Нові потокові котирування цінних паперів, які розробляються агентствами фінансової інформації, спеціально формуються під інтелектуальні автоматизовані системи. За допомогою алгоритмічного високочастотного трейдингу, на який припадає значна частка фондового ринку США, існує можливість отримувати прибутки на незначних коливаннях цін у межах декількох мілісекунд (крім того, окремі спостерігачі з Уолл-стріт висловлюють припущення про те, що алгоритми сигналізують один одному та поширюють між собою інформацію за допомогою цих самих мілісекундних угод поза контролем з боку людини [11, с. 46], а відповідальність за так званий миттєвий обвал фондових індексів 6 травня 2010 року покладається саме на алгоритмічну торгівлю [5].

Якщо узагальнити численні різновекторні прогнози, то до 2022 року штучний інтелект буде мислити повністю як людина (а не лише за окремими напрямками) на 10 %, до 2040 року – на 50 %, а до 2075 року його процеси мислення неможливо буде відрізнити від людських так само, як невдовзі складно буде відрізнити між собою штучні та біологічні об’єкти, віртуальні світи стануть більш захоплюючими, ніж реальне оточення [16].

Значно ширший перехід до віртуальних світів невдовзі стане не розвагою, а нагальною потребою і буде виконувати функцію своєрідного соціального клапану. Так, завдяки спрощенню доступу до значного обсягу відомостей та інформаційних потоків неминуче збільшиться обізнаність широких верств населення про нерівність можливостей (неоднаковий доступ до досягнень біології, фармакології, покращення таких когнітивних властивостей, як пам’ять, зір, слух, увага та сила людини, здатність обробляти значні обсяги інформації тощо) та приховані схеми перерозподілу ресурсів з боку вузьких прошарків, що збільшить відкрити відстань між заможними та бідними. Це утворюватиме підґрунтя для невдоволення та можливого соціального вибуху. Зняти соціальну напругу стане можливим якраз через відвернення уваги та переключення її на віртуальні світи. Як це часто буває, оплачувати цей процес випаде на долю тих, кого відволікають. Так само, як сьогодні користувачі добровільно розміщують приватну інформацію про себе в соціальних мережах, оплачують смартфони з розпізнанням відбитків папілярних узорів, використовують пристрої для виміру серцебиття, тиску та інших показників життєдіяльності організму, інформація про що накопичується і стає можливою для узагальненої обробки.

Прогнози щодо появи невдовзі штучного інтелекту, який є рівним інтелекту людині, або навіть перевищує його (суперінтелект – Super Artificial Intelligence, скорочено SAI) виглядають доволі реалістичними також через те, що зазвичай за 5 – 10 років повністю вдосконалюються ті технології, які вже існують на момент прогнозування, а за 15 – 20 років реалізуються ті, що на сьогодні існують лише в якості лабораторних версій та припущень. Слід також пам’ятати про постійне прискорення процесів обміну інформацією, розвитку економічних відносин та революційних технологій, що є найбільш потужними за будь-які інші минулі часи.

Тому людству слід звикнути до того, що неминуче наближається той час, коли людство буде поділяти середовище свого існування з штучним інтелектом.

Не зайвим буде звернути увагу на такі властивості штучного інтелекту, як: 1) здатність до комплексної обробки значних обсягів інформації, здобутої з різних джерел; 2) здатність до самонавчання (в тому числі, накопичування досвіду, узагальнення, відшукування неочевидних зв’язків) та умовиводів; 3) вміння планувати;

4) здатність до роздумів (у відповідь на роздуми розробників про нього, штучний інтелект буде витрачати більш потужні ресурси на роздуми про них [1]) тощо.

Штучний інтелект, так само як і людина, може мати здатність усвідомлювати фактичну сторону того, що відбувається, усвідомлювати суспільну небезпечність свого діяння, яке реалізується в інформаційному просторі або завдяки роботизованим консолям, пристроям або механізмам – в оточуючому матеріальному середовищі (тобто, оцінювати за шкалою “добре – нейтральне – погане”), та, без сумніву, буде мати можливість за конкретних умов здійснювати певний вибір між тими чи іншими варіантами поведінки та здатність керувати своєю поведінкою (сьогодні це є однією з головних умов проведення штучним інтелектом хірургічних операцій, допуску його до керування безпілотними транспортними засобами тощо).

Але, як було зазначено на початку цього дослідження, такі здібності та властивості – це в основному все, що вимагається від людини як суб’єкта злочину в інтелектуальній і вольовій сферах.

Якщо придивитися неупереджено, викладене дає підстави для визнання штучної форми інтелекту та(або) штучної високоорганізованої форми життя (органічної або неорганічної) суб’єктом кримінально-правових відносин та суб’єктом злочину.

Ознаками штучного інтелекту як суб’єкта злочину можуть бути наступні: 1) це є не фізична, а електронна особа (особистість); 2) осудність, що означає у момент вчинення злочину можливість усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними.

Крім того, у широкому розумінні штучний інтелект може бути наділений такими наступними властивостями (продовження попереднього переліку), які наближають його у межах досліджуваних аспектів до людини, або перевищують здібності останньої: 1) здатність до абстрактного мислення; 2) сприйняття та розпізнання всіх сигналів зовнішнього світу (з свого боку, людина, на відміну від дельфінів та кажанів, не сприймає ультразвук та інфразвук; те, що людина сприймає своїм органом зору, складає лише приблизно 2 % від повного електромагнітного діапазону тощо [13]); 3) потужна теоретична база та самопідготовка (на думку першопрохідника феномену штучного інтелекту А. Тьюрінга концепція повинна полягати у створенні програми, яка отримує більшу частину знань за рахунок навчання, а не завдяки завантаженню первісних даних); 4) стратегічне мислення, здатність заздалегідь проробляти та прогнозувати різні варіанти; 5) здатність до дедукції та індукції, аналізу та синтезу; 6) здатність моделювати хід думок опонента; 7) здатність ефективно працювати в умовах невизначеності та вірогідності; 8) використання доступної інформації у найбільш доцільний та оптимальний спосіб тощо.

Крім наведеного вище, суперінтелект буде здатний до того, що вже зараз вимагається і від звичайного штучного інтелекту – обізнаність у принципах своєї роботи і завдяки цьому здатність до самовдосконалення (перша версія утворює вдосконалену версію самої себе і так переписує програму до нескінченності), самокопіювання (здатність до поширення і самозбереження), вирішення завдання способом мозкового штурму з залученням багатьох копій самого себе.

У тому випадку, коли чинна версія програми суттєво відрізняється від тієї, яка вийшла свого часу від виробника, складно буде на моральному та правозастосовному рівні виокремити межі відповідальності останнього. У тому випадку, коли штучному інтелекту надається право прийняття остаточного рішення, незважаючи на присутню поруч людину (наведені вище приклади: хірургічна операція, безпека руху транспорту тощо), ще більш складним стає питання визначення суб’єкта відповідальності в звичайних координатах теорії кримінального права.

Крім того, слід врахувати наступне. Якщо штучний інтелект створюється людиною, то його здібності і можливості можуть бути описані у межах світогляду людини, в горизонтах її мозкової діяльності. Якщо суперінтелект буде створений не людиною, а своїм попередником – звичайним штучним інтелектом, то його світогляд та умовиводи можуть бути незрозумілими або незбагненними для людини. На більш простому прикладі це ілюструється наступним: алгоритми, які були розроблені професором Стенфордського університету, піонером у використанні генетичного програмування для оптимізації складних проблем, творцем скретч-карти Джоном Коза (John R. Koza) десятки разів самостійно повторно відтворювали винаходи, які вже були раніше запатентовані людиною-винахідником, а інколи пропонували зайві компоненти, з якими пристрої працювали краще, ніж запропоновані винахідниками-людьми [8].

Але слід підкреслити, що визнання штучного інтелекту суб'єктом злочину буде доцільним та обґрунтованим лише за умови переопрацювання всієї системи кримінального права, в тому числі з питань покарання або інших заходів кримінально-правового характеру. Не слід поспішати за науковою, або політичною модою, бажано уникнути створення так званого законодавчого вірусу [15].

Навряд чи може бути ефективно реалізований щодо штучного інтелекту один з таких важливих різновидів мети покарання, як кара (згідно до положень ч. 2 ст. 50 КК України покарання має на меті не тільки кару, а й виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами). Адже навіть спроба вимкнути електричне живлення може зустріти потужний супротив: як зазначає Джеймс Баррат (James Barrat), автор книги *Our Final Invention: Artificial Intelligence and the End of the Human Era* (“Наш останній винахід: штучний інтелект і завершення ери людства”), у межах проекту *Busy Child* людство вперше зіткнулося з розумом, який є більш потужним, ніж розум людини, що усвідомлює себе, переписує власну програму (на її новий варіант витрачається всього декілька хвилин), покращує свій код, знаходить і виправляє помилки, збільшує здатність до засвоєння знань, вирішення завдань і прийняття рішень, вимірює власний коефіцієнт інтелекту IQ за допомогою тестів, готовий до самозбереження (коли розробники комп'ютера відключили його від мережі Інтернет з метою його ізолювання від зовнішнього світу, невдовзі виявилось, що і у цьому стані він продовжував свій розвиток) [11, с. 10].

Так само, по відношенню до штучного інтелекту може виявитися неефективним такий захід як ліквідація, що передбачений стосовно юридичних осіб відповідно до положень ст.ст. 96-3, 96-4, 96-6 Розділу XIV-1 “Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб” КК України. Якщо штучний інтелект буде розосереджений у просторі за технологією blockchain (блочні ланцюжки) [7], яка є відомою вже багато років, а сьогодні створює можливість для існування, використання та розповсюдження криптовалют (таких як Bitcoin, Ethereum, Litecoin, Namecoin, Ripple, Dash, NEM, Monero та інші [2]), здатність людини до знищення штучного інтелекту буде прямувати до нуля.

Тому, швидше за все, більш ефективним стане вектор розвитку системи покарань або інших заходів кримінально-правового впливу у напрямку компенсаторних економічних важелів за рахунок активів та можливостей самого штучного інтелекту (напр., стягнення на користь держави, компенсація потерпілому) – сплата певної грошової суми у звичайній валюті, транзакція криптовалютою, виконання робіт, надання послуг тощо.

Не менш важливим є питання про те, що у випадку збереження контролю над штучним інтелектом (відносно чого є бажання все ж таки сподіватися на позитивний розвиток подій), чи буде людина сама реалізовувати відповідні заходи відповідальності та(або) впливу, або доручить їх застосування іншим різновидам штучного інтелекту.

Насправді, під час проектування штучного інтелекту ніщо не заважає закласти в нього таке ядро, завдяки якому за будь-яких умов були б захищені всі або основні загальнолюдські цінності. Але тоді зникає сенс розробки певних видів озброєнь та систем отримання переваг в економічній конкуренції. Тому навряд чи розробники, серед яких багато державних та недержавних потужних корпорацій, погодяться на такий крок. Навіть в більш простій ситуації дорожньо-транспортної події ми не можемо дати раду тому, як повинен повести себе штучний інтелект, що керує транспортним засобом: за будь-яких умов рятувати пасажирів, незважаючи на втрати пішоходів та інших учасників дорожнього руху, або діяти навпаки, зважаючи розмір шкоди спричиненої та відвернутої в умовах крайньої необхідності на підставі положень ст. 39 КК України (в останньому випадку пасажирів можливо не будуть згодні довіряти своє життя та здоров'я такому безпілотному транспортному засобу, для якого загибель пасажирів буде розглядатися меншою шкодою, ніж відвернення смерті двох пішоходів).

Якщо утопічно припустити, що всі розробники між собою домовилися про розробку вказаного ядра, то все одно виникає питання, узгодити яке буде вкрай важко: яким чином в конкретній ситуації визначити, що один з опонентів діє врозрід з загальнолюдськими цінностями (адже навіть під час замаху на позбавлення життя вчинене може вважатися цілком правомірною поведінкою у межах необхідної оборони відповідно до положень ст. 36 КК України)?

Під час розробки зазначеного ядра, велика моральна відповідальність відносно якого перед усім людством покладається не тільки і не стільки на фахівців в сфері робототехніки та програмування штучного інтелекту, але й на представників інших галузей та дисциплін – філософів, соціологів, правників тощо, слід звернути увагу також на наступне: 1) декілька звичайних гарно прописаних та обґрунтованих алгоритмів у своїй сукупності можуть привести до непередбачуваного результату (перехід кількості в якість, але з негативним відтінком); 2) припущення та приписи, які виглядають цілком розумними та логічними, і, як наслідок, є планом до вчинення певних дій, у непередбачуваній ситуації можуть виявитися невдалими, але програма буде продовжувати їх виконувати будь за всяку ціну; 3) у занадто короткий проміжок часу людина може не встигнути відреагувати на певну ситуацію (як під час згадуваної кризи миттєвого обвалу фондових індексів 6 травня 2010 року), тож треба передбачити відповідні алгоритми блокування та можливості виправлення (повернення до попереднього стану).

Висновки та пропозиції.

Враховуючи вищевикладене, вбачаються підстави до наступних висновків та пропозицій: 1) перенесення значного сектору життєдіяльності людини до віртуальних світів є неминучою подією, в тому числі передбачуваною в якості певного соціального клапану; 2) віртуальним світом та повсякденним життям (роботою програм, механізмів, приладів, обладнання) у найближчому майбутньому може повністю опікуватися штучний інтелект (Artificial Intelligence, скорочено AI) або суперінтелект (Super Artificial Intelligence, скорочено SAI), який стане більш розумним, досконалим та усвідомленим за людину; 3) штучний інтелект (електронна особа, особистість) може бути наділений здатністю усвідомлювати фактичну сторону, усвідомлювати суспільну небезпечність своєї дії або бездіяльності та їх наслідків, керувати своєю поведінкою за

можливість вибору (наявність декількох варіантів поведінки); 4) штучний інтелект (електронна особа, особистість) може бути визнаний суб'єктом злочину; 5) визнання штучного інтелекту (електронної особи, особистості) суб'єктом злочину буде доцільним та обґрунтованим лише за умови переопрацювання всієї системи кримінального права поза спокусливого наслідування науковій або політичній моді.

Перспективи подальших досліджень. Розглянуті питання та надана їм авторська оцінка є дискусійними та відкритими для широкого обговорення з огляду на їх актуальність та важливість для забезпечення сталого розвитку суспільства і збереження людства.

Використана література

1. Barrat James. Our Final Invention: Artificial Intelligence and the End of Human Era. – Mode of access : <http://www.tor.com/2013/09/20/our-final-invention-excerpt>. – Title from the screen.
2. CryptoCurrency Market Capitalizations. – Mode of access : <https://coinmarketcap.com>. – Title from the screen.
3. Drone War – The bureau of investigative journalism. – Mode of access : <https://www.thebureauinvestigates.com/projects/drone-war>. – Title from the screen.
4. Executive Summary of World Robotics 2011 Industrial Robots & World Robotics 2011 Service Robots. – Mode of access : http://www.diag.uniroma1.it/~deluca/rob1_en/2011_WorldRobotics_ExecSummary.pdf. – Title from the screen.
5. Findings Regarding the Market Events of May 6, 2010 – Report of the Staffs of the CFTC and SEC to the Joint Advisory Committee on Emerging Regulatory Issues. – Mode of access : <https://www.sec.gov/news/studies/2010/marketevents-report.pdf>. – Title from the screen.
6. Hedberg Sara Reese. Dart: Revolutionizing Logistics Planning // IEEE Intelligent Systems, 2002, 17 (3). P. 81-83. – Mode of access : <http://ieeexplore.ieee.org/document/1005635>. – Title from the screen.
7. Hodson H. Bitcoin moves beyond mere money / New Scientist. 20 November 2013. – Mode of access: <https://www.newscientist.com/article/dn24620-bitcoin-moves-beyond-mere-money>. – Title from the screen.
8. Koza, J.R.; Keane, M.A.; Streeter, M.J.; Mydlowec, W.; Yu, J.; & Lanza, G. Genetic Programming IV: Routine Human-Competitive Machine Intelligence. Springer, 2003. – Mode of access : <http://www.springer.com/la/book/9780387250670>. – Title from the screen.
9. Wakefield J. MEPs vote on robots' legal status - and if a kill switch is required. – Mode of access : <http://www.bbc.com/news/technology-38583360>. – Title from the screen.
10. Бажанов М.І. Кримінальне право України : підручник / М.І. Бажанов. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – Режим доступу : <http://www.ebk.net.ua/Book/KPravo/10-15/10145.htm>. – Заголовок з екрану.
11. Баррат Дж. Последнее изобретение человечества : искусственный интеллект и конец эры Homo sapiens. – М. : Альпина Нон-фикшн, 2015. – 304 с.
12. Индия признала дельфинов личностями и запретила дельфинарии. – Режим доступу : <http://econet.ru/articles/78180-indiya-priznala-delfinov-lichnostyami-i-zapretila-delfinariii>. – Заголовок з екрану.
13. Иллюзия восприятия: ограниченность зрения, слуха и других органов чувств человека. – Режим доступу : <http://bp21.livejournal.com/103392.html>. – Заголовок з екрану.
14. Коваль М. Электронная личность : зачем ЕС обсуждает права роботов. – Режим доступу : <http://www.eurointegration.com.ua/rus/experts/2017/01/24/7060539>. – Заголовок з екрану.
15. Киричко В.М. Законодавчий вірус у системі КК України : визначення і актуалізація проблеми на прикладі ст.368-2 КК “Незаконне збагачення” // Проблеми законності : зб. наук. праць ; відп. ред. В.Я. Тацій. – Харків : Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2016. – Вип. 133. – 282 с.

16. Радутний О.Е. Кримінальна відповідальність юридичної особи стане кроком до закріплення віртуальності життєвого простору // Електронне наукове фахове видання Національного університету “Юридична Академія України ім. Ярослава Мудрого”. – № 1/2011. – Режим доступу : <http://nauka.jur-academy.kharkov.ua>. – Заголовок з екрану.

17. Радутний О.Е. Стан інформаційно-законодавчої діяльності на прикладі Кримінального кодексу України // Інформація і право. – № 3(18)/2016. – С. 58-67.

18. Хель И. Права роботов : когда разумную машину можно считать “личностью”. – Режим доступу : <https://hi-news.ru/robots/prava-robotov-kogda-razumnuyu-mashinu-mozhno-schitat-lichnostyu.html>. – Заголовок з екрану.

~~~~~* * *~~~~~